

שאלות ותשובות

וישמע משה

שאלות אקטואליות בהלכה למעשה שעלו על שולחנם של פוסקי זמנינו שליט"א

פרשת ויקהל תשפ"ד

האם מותר ליהנות מכספי קנס של מי שנסע במכונית שכורה בשבת בניגוד לרצון המשכיר?

א. שאלה: חברת סיטי קאר [CITI CAR] להשכרה עצמית של כלי רכב היא חברה בבעלות חרדית ופועלת בעיקר בריכוזים החרדיים. אמנם מצוי לפעמים שגם מי שאינם שומרי תורה ומצוות שוכרים מכוניות, וכדי למנוע מצב שבו יסעו במכונית בשבת קבעה החברה שמי שנוסע במכונית בשבת מתחייב לשלם קנס גבוה בסך אלף שקלים. ונשאלה השאלה ע"י הבעלים האם מותר להם ליהנות מן הכסף של הקנס ששולם עבור הנסיעה בשבת או שכסף זה דינו כשכר שבת שאסור בהנאה.

תשובה:

מליטול שכרו מתרי טעמי. חדא כו', ועוד שהרי שכר העצים ודאי מותר דאטו מי שלוקח דבר מחבירו בשבת לא יפרע לו בחול וא"כ רשאי ליטול שכרו בהבלעה עם שכר העצים, ע"כ. הרי שמותר להבליע את שכר הפעולה בשכר ההוצאות והכי נמי בנידון דידן.

והגאון רבי מנדל שפן שליט"א אמר שאם הבעלים כתב בצורה בולטת שהרכב אינו מיועד להשכרה בשבת והמשתמש בו ייקנס בסך אלף שקל, אין הכסף מוגדר כשכר על השימוש בשבת אלא קנס בעלמא ומותר ליהנות ממנו. אולם אם הוראה זו מופיע באותיות קטנות בין יתר סעיפי החוזה נחשב הדבר כשכר על הנסיעה בשבת ואסור בהנאה.

[והוסיף הגר"ש גרוס דאין לאסור את עצם הפעלת החברה משום "לפני עור" שהרי הוא מאפשר ליהודים לחלל שבת ברכב שלו, דמכיון שאינו מעוניין להשכיר את הרכב לשבת, אלא שאין לו אפשרות למנוע את עצם הנסיעה ממי ששכר את הרכב לפני שבת, לא שייך בזה לפני עור].

והרה"ג יו"ט וייס שליט"א טען שבקנס לעולם לא שייך מעשה שבת, וראייתו מהגמ' בב"ק קיב, א: היתה פרה גנובה לו וטבחה בשבת חייב שכבר חייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת. ופירש"י: כלומר גנב פרה מערב שבת וטבח בשבת חייב אף בתשלומין ארבעה וחמשה שהרי נתחייב בקרן קודם שיבא לידי איסור סקילה ואף על גב דקנסא לא אתי עליה עד שבת לא פטרינא ליה מקנסא משום חיוב מיתה דאמר באלו נערות (כתובות דף לד:): קנס חידוש הוא שחידשה תורה הלכך אף על גב דמקטיל משלם, ע"כ. ולכאורה יאסר לבעלים ליהנות מן הקנס משום מעשה שבת, ועל כרחך שבקנס אין איסור מעשה שבת.

והגרש"י לנדא השיב דאי משום הא לא אריא, דשם הקנס אינו על השימוש בשבת אלא על עצם מעשה הטביחה, משא"כ בנידון דידן הקנס הוא על עצם השימוש בשבת ולכן אסור ליהנות ממנו.

הגאונים רבי שמואל אליעזר שטרן ורבי שמואל יעקב לנדא שליט"א השיבו שאסור ליהנות מן הכסף מכיון שכסף זה בא לו ע"י שהשתמשו ברכב שלו באיסור בשבת. והביא ראייה מהגמ' בכתובות סד, א לענין מורד ומורדת שמבואר שגם בכסף של קנס שייך מיחזי כשכר שבת, וז"ל: מאי שנא איהו דיהבינן ליה דשבת ומאי שנא איהו דלא יהבינן לה דשבת איהו דמיפחת קא פחית לא מיחזי כשכר שבת איהו דאוסופי קא מוספא מיחזי כשכר שבת, ע"כ. הרי שאפילו קנס שקנסו את המורד נחשב כשכר שבת ואסור לאשה ליהנות ממנו, והוא הדין בנידון דידן. וכן הסכים **הגאון רבי ירמ' הכהן שליט"א** אב"ד פאריז.

ואילו הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א אמר שהכסף מותר בהנאה בלא חשש איסור. וכן הורו **הגאונים רבי שמאי גרוס ור"ע פריד שליט"א**. **והגר"ע פריד** הוסיף דאין להקשות מהגמ' בכתובות הנ"ל, דשם עכ"פ הקנס נוסף לעצם כסף הכתובה ואינו משולם בפני עצמו. משא"כ סכום זה של אלף שקלים אינו מצורף לדמי השכירות הכלליים אלא נגבה בגביה בפני עצמה כקנס. וכמו שאין איסור הנאה בכסף שהרויח ממכירת דבר בשבת, דאין זה שכר על עצם הפעולה בשבת, כך אין איסור הנאה בקנס שמשלם מי שעבר על הוראות החברה והשתמש ברכב בשבת.

והגר"ש גרוס אמר שאפילו אם הקנס מצורף ליתר דמי השכירות שמשלם השוכר ונגבה הכל יחד, אין זה אסור בהנאה שהרי אף על הנסיעה עצמה בשבת מותר לגבות את דמי ההוצאות שהיו לו בדלק וכדו', והקנס ניתן בהבלעה עם הדברים המותרים ולכן מותר בהנאה. ודומיא דמה שכתב הנודע ביהודה תניינא סימן כו לענין תשלום עבור הטבילה במקוה בשבת וז"ל: ומה שכתבתם משום שכר שבת אין זה ענין לעסק הטלת חמין רק אם בעל המרחץ רשאי לקבל שכר או לא. וגם בזה נראה לפענ"ד שאין למחות בידו

האם מותר לאכול טשולנט שנתבשל ע"י נכרי?

ב. שאלה: מעשה במי שהניח את הטשולנט על גבי הפלטה בשעה שעדיין לא היה מבושל, [לדעת האומרים שפלטה אינה נחשבת גרוף וקטום – מותר רק אם היה לא היה מבושל כלל. ולדעת האומרים שנחשבת גרוף מותר בכל מצב של התבשיל], ושכח להכניס את התקע לשקע. והעובד הנכרי שמצוי בביתו הבחין בזאת בין השמשות וחבר את הפלטה לחשמל. והנה אין במעשה זה איסור כלל מצד שבת שהרי אמירה לעכו"ם לצורך מצוה מותרת בין השמשות אפילו במלאכה דאורייתא. ומכל מקום יש לדון האם הטשולנט מותר באכילה או שחל עליו איסור משום בישולי עכו"ם, שהרי כל בישולו הוא בזכות המעשה של הנכרי.

תשובה:

הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א התיר מטעם אחר, דאמרינן בגמ' ע"ז לח, א: אמר רבינא הלכך האי עובד כוכבים דשדא סיכתא לאתונא וקבר בה ישראל קרא מעיקרא שפיר דמי פשיטא מהו דתימא לבשולי מנא קא מיכוין קמ"ל לשרורי מנא קא מיכוין, ע"כ. הרי שאע"פ שהנכרי בישל אין התבשיל אסור באכילה אם לא היתה דעתו של הנכרי לבשל אלא לענין אחר. וכן פסק השו"ע יו"ד קיג, ה: עובד כוכבים שבישל, ולא נתכוין לבישול, מותר. כיצד כו', ע"ש. והרי כאן מסתמא הגוי לא ידע שהטשולנט איננו מבושל בשעה שהכניס את התקע לשקע, ולא היתה כוונתו לבישול אלא לחימום בעלמא, וכל שלא היתה כוונתו להדיא לבישול לא נאסר משום בישולי עכו"ם. והטעם דכל האיסור משום קירוב לבבות ובזה לא שייך קירוב מכיון שאין הגוי יודע שהוא מבשל. וכן הסכים **הגאון ר"ע פריד שליט"א**.

הנה בשו"ע יו"ד סימן קיג ס"ט איתא: אם בישלו גוים כמאכל בן דרוסאי וגמרו ישראל, יש לאסור, אלא אם כן הוא ערב שבת או ערב יום טוב או שיש הפסד מרובה בדבר. והרמ"א כתב: ויש מתירין בכל ענין וכן נוהגין, ע"כ.

ולפ"ז יש שרצו ליתן עצה לבני אשכנז הנוהגים כרמ"א ומתירים גמרו בידי ישראל לכתחילה, שאחרי שיתבשל הטשולנט כל צרכו ועדיין מצטמק ויפה לו יגביהו ישראל מעל הפלטה ויחזור ויניחנו, ועי"ז יהיה גמרו בידי ישראל ויציא מכל בישולי עכו"ם.

הגאון רבי מנדל שפרן שליט"א אמר שאין עצה זו נכונה שהרי להדיא דבר השו"ע בדבר שלא נתבשל כל צרכו אלא כמאב"ד, ועי"ז אמר הרמ"א שיש להתיר אם היה גמר הבישול ע"י הישראל. אבל דבר שכבר נתבשל כל צרכו ורק ההצטמקות היתה ע"י ישראל מעולם לא התירו הרמ"א. ואם יגביהו קודם שנתבשל כל צרכו יהיה אסור לחזור ולהניחו משום בישול, דאף שכבר נתבשל כמאב"ד אסור לגמור בישולו [מדרבנן לרוב הראשונים].

וכן הסכימו **הגאונים רבי אהרן דוד דונר, רבי מרדכי גרוס, רבי יעקב גרינוולד, ר"ע פריד שליט"א**, דאין כאן פתרון לבעיית בישולי עכו"ם. ויש שהוסיפו דיש כאן איסור גם משום חזרה בשבת, דלא התירו חזרה אלא בדבר המותר לאכילה כעת, אבל תבשיל זה הרי בשעה שמחזירו על גבי הפלטה אסור באכילה משום בישולי עכו"ם, אלא שהוא עתיד לחזור ולהיות מותר כאשר יהיה מצטמק ויפה לו בידי ישראל [לדיעה זו], ולא התירו חזרה בתבשיל שבשעת החזרה אסור לישראל.

והגר"ש גרוס השיב דאמנם דעת השו"ע להחמיר אפי' לא היה מבושל כ"צ ע"י הנכרי והשלים ישראל הבישול מכיון שבישלו הנכרי כמאב"ד, ומכל מקום הרמ"א שמתיר בכל ענין הוא אפילו היה מבושל כ"צ ורק נצטמק ויפה לו ע"י

הישראל. וראיתו מדכתב השו"ע בסימן קיב ס"ה לענין פת עכו"ם וז"ל: אם אפה עובד כוכבים הפת בלא חיתוי ישראל ובלא קיסם, אפילו קרמו פני הפת בתנור, מועיל חיתוי ישראל כל זמן שהפת צריך לתנור ומשביח באפייתו עדיין. ויש מי שאומר שאפילו הוציא הפת יש תקנה להחזירו לתנור על ידי ישראל, אם הוא משביח, ע"כ. ומלשון זו משמע שאפילו נאפה כל צרכו מותר אם השיב ע"י הישראל והוא הדין כאן במצטמק ויפה לו.

והגר"מ שפרן אמר שמטעם אחר יש להקל בנידון דין בשעת הדחק, וזה ע"פ מש"כ הש"ך שם סק"ז וז"ל: או ר"ל דיש לסמוך אדברי המתירין בישולי עובדי כוכבים בבית ישראל והוא דעת ר' אברהם שהביא הטור וכ"כ בד"מ ובת"ח כלל ע"ה דין י"ז בשם או"ה והוא באו"ה כלל מ"ג דין י"ג, ע"כ. ואמנם אם אפשר להסתדר באופן אחר כגון שיכול לבקש טשולנט משכניו שהכינו יתר על המדה בודאי זה עדיף, אבל אם אין ברירה יכול לסמוך על דעה זו במקום מצוה ושעת הדחק. **והגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א** הניח בצ"ע למעשה ומסיק דמכל מקום בדיעבד אפשר להקל ולאכול את הטשולנט.

והגאון רבי אהרן מרדכי גרין שליט"א אמר שטשולנט זה נחשב שנתבשל ע"י ישראל ולא ע"י גוי מכיון שהישראל הניחו ע"ג הפלטה תחילה, וזה ע"פ מש"כ הערוך השולחן שם סכ"ט וז"ל: וכל זה כשהעכו"ם לא כוון לשם בישול כלל כמ"ש אבל אם כוון לשם בישול בעלמא אף על גב שלא נתכוין לבישול זה של הישראל כגון שהסיק התנור לבשל בו והישראל טמן שם מקודם בשד ונצלה אף על פי שהעכו"ם לא כוון לזה שהרי לא ידע בו כלל מ"מ אסור כיון שההיסק היה לשם בישול ויראה לי דזהו כשהישראל לא כוון ליתן הבשר שתצלה אלא הטמין שם בלא כוונת בישול אבל כשהישראל נתן את הבשר לכוונת בישול פשיטא שמוותר כמו שיתבאר דבזה אין משום בישולי עכו"ם כשהישראל נתן המאכל להתנור, ע"ש עוד.

הרי מבואר שאם הישראל הניח תבשיל בתנור לכוונת בישול ובא הגוי והדליק התנור לא חשיב בישולי עכו"ם, והרי הישראל הניח את הטשולנט על הפלטה בכוונת בישול ואף שהגוי הוא זה שהדליק את הפלטה לאחר מכן לא חשיב בישולי עכו"ם. והוסיף **הגרא"מ גרין** דכ"ש באופן שהחשמל נפל והגוי הרים את השלטר לא נאסרו המאכלים משום בישולי עכו"ם, שהרי הונחו לבישול ע"י הישראל.

עוד אמר לי **הגר"ש גרוס** שראה בספר אהל יעקב יו"ד סימן קיג אות קיד שכתב בשם הגאון רבי שלמה מילר שליט"א אגב"ד טורונטו קנדה, שיש עצה להביא שני גוים, האחד יוריד את השלטר ויכבה את החשמל בכל הבית ואח"כ יכניס את התקע לשקע, והשני ירים את השלטר בלי לדעת כלל שע"ז תופעל הפלטה החשמלית.

אמר ברכת אמת ויציב לפני התפילה

ג. שאלה: מעשה באחד שהגיע לבית הכנסת והתעטף בטלית ותפילין ושמע את הציבור אומרים קריאת שמע,

ומכיון שידע שסוף זמן קריאת שמע יעבור לפני שיגיע לקריאת שמע בסדר התפילה שלו, קרא עם הציבור את כל הג' פרשיות, והיתה דעתו פזורה עליו והמשיך באמירת אמת ויצב עד שסיים ברוך אתה ה' גאל ישראל, ורק כשעמד להתחיל תפילת שמונה עשרה נזכר שעדיין לא התפלל את כל התפילה כסדרה. והנה סדר ברכות קריאת שמע אינו מעכב, והוא כבר יצא ידי חובת אמירת ברכת אמת ויצב אף שעדיין לא אמר ברכות יוצר ואהבה רבה, וא"כ אם יחזור כעת לראש התפילה לא יוכל לחזור ולומר אמת ויצב אלא יתפלל שמונה עשרה מיד לאחר קריאת שמע ויפסיד סמיכת גאולה לתפילה, ואם יתפלל שמונה עשרה לאלתר יפסיד ברכות פסוקי דזמרה ולא יוכל לומר ברוך שאמר וישתבח לאחר התפילה. כיצד יעשה?

תשובה:

גאל ישראל' סמוך לתפילת שמו"ע, או בעצם אמירת הברכה שיש בה סיפור דברים של גאולת מצרים וכמו שאמרו בגמ' ברכות כא, א אמת ויצב דאורייתא, כלומר שמקיימים באמירתה מצות זכירת יציאת מצרים, זה בודאי לא מתקיים בחתימת גאל ישראל אלא בכל סדר הברכה שאומרים בו ממצרים גאלתנו כו'. ומדברי הגאון שליט"א למדנו שהבין בפשיטות סמיכת גאולה לתפילה היא בזכירת יציאת מצרים ולא בחתימת גאל ישראל דוקא].

הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א אמר שאם כשסיים ברכת גאל

ישראל התחילו הציבור תפילת שמונה עשרה יתפלל עמהם, דמעלת תפילה בציבור עם מעלת סמיכת גאולה לתפילה עדיפות ממעלת התפילה כסדרה ואמירת פסוקי דזמרה בברכותיהם. אולם מי שקרא קריאת שמע לעצמו ואירע לו כדבר הזה, לא יתפלל שמונה עשרה ביחידות אלא יחזור לראש התפילה ויתפלל בציבור אף שיפסיד סמיכת גאולה לתפילה.

הגאונים רבי שמואל אליעזר שטרן, רבי אהרן מרדכי גרין, ר"ע פריד

שליט"א אמרו שיש לו לסמוך גאולה לתפילה ויתפלל מיד שמונה עשרה, ולאחר התפילה יאמר פסוקי דזמרה כסדרן בלי ברכות ברוך שאמר וישתבח, ויאמר ברכות יוצר ואהבה רבה וכן יחזור ויקרא קריאת שמע בשנית.

ואילו הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א אמר שיחזור לראש התפילה ויתפלל כל התפילה כסדר ויאמר אף ברכת אמת ויצב כדי לסמוך גאולה לתפילה, אלא שלא יחתום בברכת אמת ויצב באמירת 'ברוך אתה ה' גאל ישראל', אלא כשמגיע לחתימה יתחיל לאלתר שמונה עשרה.

[א.ה. באמת יש לחקור האם דין סמיכת גאולה לתפילה הוא באמירת המלים 'ברוך אתה ה'

האם הקבלן ובעל הבית צריכים לשלם עבור מה שגנבו הפועלים שלו?

ד. שאלה: יהודי ביקש לעשות שיפוצים בביתו והזמין קבלן יהודי לבצע עבורו את העבודה, והקבלן הביא פועלים

ערבים שיעשו את העבודה, והנה השכנים התלוננו על גניבה של זוגות אופניים ועגלות מן הכניסה לבנין בתקופת השיפוצים ורגלים לדבר שהפועלים הם שגנבו אותם, ואף הקבלן אינו מכחיש זאת אלא שטוען שהאחריות לשמירת החפצים מוטלת על בעליהם ולא עליו. הצדק עם מי?

תשובה:

הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א אמר שאי אפשר לחייב בדיני

אדם את הקבלן או את בעל הבית, אבל בדיני שמים חייבים.

הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א אמר שאם השכנים התרו בקבלן שיביא

מאבטח למנוע גניבות ואם לא יצטרך לשלם על הגניבות והוא לא שמע להם חייב לשלם. אבל אם לא התרו בו פטור. והוסיף, דבזמנינו בגלל המתיתות מצוי שהפועלים יגנבו גם חפצים שאינם זקוקים להם רק כדי לצער יהודים וצריך שמירה יתירה למנוע גניבות על ידם.

הגאון ר"ע פריד שליט"א הראה לי מש"כ בשיטמ"ק בב"ק צח, ב וז"ל: וכן

כתב הרב המאירי ז"ל וזה לשונו: הבנאי שקבל עליו לסתור את הכותל ושבר את האבנים חייב לשלמן שכך קבל עליו מן הסתם שלא לשברן וכן אם הזיק בסתירתו שמועד הוא לעולם ובעל הבית כבר נסתלק משמירה זו הואיל וזה קבל מלאכה זו בדרך קבולת הא עם עשה בה שכיר יום לא נסתלק בעל הבית משמירתה ושניהם משלמין. ע"כ. וכן כתב שם בשם רבינו יהונתן. ולמדנו מדבריו שלמבל חייב נזיקין המוטל על הבנאי שהוא עצמו עושה את המעשה ומפיל את האבנים ומזיק, גם על בעה"ב מוטל חיוב נזיקין אם הפועל העובד עבורו הזיק לאחרים, אא"כ הפועל הוא בגדר קבלן שאז נסתלק בעה"ב מן השמירה. וא"כ ה"ה שהקבלן חייב בנזק שגרמו הפועלים לאחרים.

ואמנם לא קי"ל הלכה למעשה כדברי המאירי, מ"מ ראוי לבעה"ב להתפשר

עם השכנים ולפצותם במקצת עכ"פ על הנזק שנגרם להם מחמתו.

כשהעליתי את השאלה לפני הרה"ג שליט"א טענתי שבזמנינו בגלל המתיתות בצל המלחמה מי שמעסיק פועלים ערבים חייב ע"פ חוק להעסיק מאבטח שישגיח שלא יעשו פיגועים חלילה, והקבלן התרשל ולא הביא מאבטח וא"כ הוא פושע גם לגבי הגניבות, שכן אם היה מאבטח בשטח הוא היה מונע גם את הגניבות.

הגאון רבי מנדל שפרן שליט"א השיב לי שאמת הדבר שהקבלן מחויב בזה ע"פ חוק, ומכל מקום העובדה שפשע לגבי החשש מפיגועים חלילה, אינה נותנת עליו שם מזיק לגבי גניבות, מכיון שמעולם לא נתחייב להציב מאבטח שימנע גניבות. ומכל מקום נראה שהקבלן אחראי לגניבות שנעשו ע"י הפועלים שלו הדהדר נחשב שהביא בידים גנבים לבנין והוא נחשב למזיק בידים. וכן הסכים **הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א**.

דוקא אם היו האופניים והעגלות קשורים כדבעי והגנבים שברו את המנעול, אבל אם השכנים הניחו את חפציהם ללא קשירה כראוי אין הקבלן חייב כלום והם הזיקו לעצמם.

ואם אי אפשר להוציא כסף מן הקבלן והשכנים תובעים את בעל הבית, הנה אם השיפוץ ברכוש המשותף הרי כל השכנים אחראים בשווה למניעת הגניבות [אף שהיה שכן אחד שהוא עומד ישירות מול הקבלן כגון האחראי על ועד הבית וכדו']. ואין להם טענה אלא על עצמם. אמנם אם היה השיפוץ ברכוש פרטי יתכן שבעל הבית חייב לפצות את השכנים על הנזק שנגרם להם.

מכתבים למערכת

הגאון רבי יעקב ישראל מייזנער שליט"א כתב על מה שדנו בגליון פרשת תצוה ואילו דבריו:

על אודות השאלה במי שרצה להחזיק תלמידי חכמים ולעשות עמם עסקת יששכר וזבולון, ושמע מכמה בחורים שהשיבה שהם לומדים נמצאת במצב כלכלי גרוע, והציע להם לחתום עמם על עסקת יששכר וזבולון, ובתמורה לזה הבהורים יתנו לו חלק בתורתם. האם יש ממש בעסקה זו? והבאתם שהגר"ש גרוס שליט"א אמר שהוא יכול לעשות הסכם עם שני אנשים אפילו אף אחד משיניהם אינו שותף מלא עמו בתורתו. וגם הגר"י זילברשטיין שליט"א אמר שהוא יכול לעשות הסכם יששכר וזבולון עם הנהלת הישיבה.

הנה האגרות משה י"ד ח"ד ס' ל"ז מביאר הענין של עסק יששכר וזבולון, ואומר בסע' ב' "דענין יששכר וזבולון לא היה כלל ענין צדקה, ולא היה יכול זבולון ליתן לו כלום מסך הצדקה שהיה צריך ליתן, אלא שהיה זה ענין שותפות ממש, שזבולון נתן ליששכר כל שכר הפועלים בהשדות, והיו חולקין בין שניהם כפשוטו הלשון, וכיון שלא היה ענין צדקה היו צריכין להתנות", ואומר בסע' י"ב "אך אם זבולון בעצמו יכול ליתן ליששכר כל פרנסתו כשיתן לו החצי שמרויח, אבל אינו רוצה ליתן כל החצי, אין לו ענין בתנאי זה, ואם במציאות שיששכר לא היה לומד, וע"י מתנת זבולון לומד, יש לו דאי שר על זה דהא גרם שילמוד יששכר בשבילו, אבל לא שייך להא דיששכר וזבולון שיטול משכר הלימוד יששכר", ואומר בסע' כ' ס"ב ב' "בכל מצוות התורה כשאחד גורם שחברו יעשה מצוה אין לו חלק בשכר המצוה שהשי"ת נותן למקיים המצוה, אלא כל השכר דאיכא לקיים מצוה היא היא הוא המקיים, וזה שגרם שחברו יעשה המצוה יש לו שכר על מעשיו ודבריו שגרמו", ואומר בס"ק ג' "שצריך זבולון להתנות תחילה עם יששכר שהוא זבולון יעסוק במלאכה ויששכר יעסוק בתורה, ויחלקו השכר שווה בשווה," ע"ש שהוא מאריך מאד בענין זה. לפ"ז משמע שהסכם יששכר וזבולון הוא שותפות ביניהם, אבל מה שאדם נותן צדקה לחזק כמה אנשים בלימוד התורה או לסייע ישיבה, ודאי שיש לו זכות גדול ומקבל שכר כמקיים מצוה, אבל אינו מקבל חלק מהתורה שהוא גרם להם ללמוד.

ועל אודות השאלה באחד שקנה עלייה, והבחין שהיה אדם נוסף שרצה להעלות את המחיר, אלא שהגבאי לא שם לבו אליו ולכן הוא זכה בעלייה. ניגש הקונה אל אותו האדם והציע לו לקנות ממנו את העלייה במחיר גבוה יותר, וכך עשו, השני עלה לתורה ושלם לקונה הראשון מה שהסכימו והתפיש השאיר לעצמו. כשנודע הדבר לגבאי ביהמ"ד טענה שלא היתה לו רשות לעשות סחורה בעלייה לתורה, ואם מכרה ביותר כל הסכום שייך לביהמ"ד. הצדק עם מי?

יש להעיר שהרי מנהג העולם הוא שמי שקונה עלייה יכול לכבד מי שהוא רוצה, ואין הגבאי יכול להתערב בזה, ואין חילוק אם הקונה מכבד האחר תשלום או בלי תשלום, וא"כ יש צד לומר שאם הקונה מקבל תשלום בשביל העלייה שקנה, שאין לגבאי שום תביעה, ויכול הקונה לקחת הכסף לעצמו. אבל אם הקונה אמר לגבאי שהוא רוצה לקנות העלייה מאיזה סיבה שהיא, כמו שאמר הגר"מ שפרן שליט"א, ובשביל זה מכר לו הגבאי העלייה למחיר נמוך, אז יש בזה חשש גניבת דעת, שהרי הקונה באמת לא היה צריך אותו העלייה שהרי הוא מכרה.

הגאון רבי אלהן פריץ שליט"א כתב לנו על מה שדנו בגליון פרשת תולדות בענין כניסת כהן לאהל המת בעת אזעקה, וכבר הבאנו מקצת דבריו בגליון הקודם, וכאן נביא את המשך הדברים כפי שיספיק המקום:

ומובא בפתיח תשובה (י"ד שע, סק"א) דהנחתל צבי דחה את שו"ת בית יעקב (קל), והעלה שבמקום ספק פיקוח נפש, התיירו לרופא כהן להיטמא לגוסס אפילו כשיש במקום עוד רופא, וזה מפני שפיקוח נפש דוחה כל איסורים שבתורה, ונראה דהוא הדין אצלנו. ושנינו בגמרא במסכת יומא (פ"ה, ב) על הפסוק (ויקרא י"ח, ה): "ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם", כי קיימת מצווה לשמור על החיים ומצווה זו דוחה כמעט את כל המצוות שבתורה, שהרי כל המצוות ניתנו כדי שיחיו בהם, ולא כדי שימותו על ידן. וכבר כתב הרמב"ם (הלכות שבת ב, א) כי אין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם. וכן האריכו לדון בהיתר של פיקוח נפש בהעמק שאלה (קסד, סק"ז) ובשו"ת אגרות משה (י"ד ב, קעז סוף ענף א).

יש להוסיף כי מצונו שמקילים אפילו בספק פיקוח נפש, כמבואר במשנה (יומא פ"א, א): "ספק הוא שם... ספק חי ספק מת, ספק כותי ספק ישראל מפקחין עליו את הגל". ועיין באריכות בדברי הגמרא במסכת יומא (פ"ד, ד), וכן בשאלת הגמרא (פ"ה, א) מנין לפקו"ן שדוחה את השבת, ובתשובות הרבות שניתנו שם, ודעת שמואל מהפסוק "וחי בהם", והרי"ף והרא"ש הביאו את דבריו, ומכאן ביאר רבא שהתורה חידשה שאף על ספק פיקוח נפש דוחים את השבת (ומבאר שבפיקוח נפש מתחשבים במיעוט ולא הולכים אחר הרוב, עיין בביה"ל שכתב ד"ה 'אלא לפי שעה' ובשו"ת חת"ס א"ח פ"ג). ולפי הירושלמי (יומא ה, ה) דין זה נלמד מהפסוק "אך את שבתותי תשמרו" (ועיין בלימודים בספר מנוחות אהבה ח"א פרק כא הערה 14).

דין זה נפסק ברמב"ם (שבת ב, א) ובשו"ע (א"ח ש"כ, ג). וע"ע בשדי חמד (אבלות אות קיא), במנחת אבליים (אות כ, סק"ט) ובספר רוח חיים (י"ד שלט, סק"א). ונזכיר כי אף בשו"ת בית יעקב (קל) אסר לכהן להיטמא בספק פיקוח נפש, אחרונים רבים חלקו עליו כמבואר בפתי"ש שהזכרנו, ועיין בזה בשו"ת חתם סופר (י"ד שלח).

ופסק בקיצור שולחן ערוך (צ"ב, א): "וכן בשביל כל פיקוח נפש, ואפילו ספק פיקוח נפש מצווה... לעשות בשבילו כל איסורי דאורייתא, שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, כי לא נתנה התורה אלא למען החיים שנאמר (ויקרא י"ח, ה): 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם', ודרשין וחי בהם ולא שימות בהם, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכת דמים שהם ביהרגו ואל יעבור".

ועיין בזה בשו"ת בנין אב (ה י"ד סג) שכתב שב"ספק פיקוח נפש דוחה ואין הולכים אחר הרוב" (וע"ע בשו"ת יחל ישראל ב י"ד נג שזוהי מצווה להלל השבת בפיקוח נפש ומשמע דאף בספק). ראו להזכיר בהקשר זה את דבריו של רש"י (יומא פ"ב, ב): "וחי בהם ולא שימות בהם טעמו של דבר לפי שחביבה נפשו של ישראל לפני המקום יותר מן המצוות אמר הקב"ה תבטל המצוה ויחיה זה".

אציין כי הנצי"ב בהעמק-שאלה (שאלתא קסז, סק"ז) שואל מדוע היה צריך להיות ברור לאליהו שיחיהו והרי גם ספק פיקוח נפש דוחה איסור. ועי"ש שתיירך שבמקרה זה לא היה מדובר על הצלת אדם חי המצוי בסכנה, כי אם על מת (ואין מצוה להחיות מתים מדין פיקוח נפש). וע"ע בזה בשו"ת באהלה של תורה (ה, נז).

יש להוסיף כי הטור (יורה-דעה שע"ב) כתב כי מותר לכהן להיטמא טומאה דרבנן במקום מצווה, אם אין לו ברירה (והוא בשולחן ערוך שע"ב, א), ועיין בדברי הרמב"ן בשם הירושלמי שאפילו טומאה דאורייתא נדחית מפני תלמוד תורה. ועל אחת כמה וכמה מפני פיקוח נפש (ולא מצונו שעל טומאת כהן, יהרג ואל יעבור).

גליון זה נודב לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **אסתר לאה ב"ר אביגדור ע"ה קופרשטיין ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצחה ע"י משפחתה שיחי

גליון זה נודב לעילוי נשמת
הגה"ח רבי **יוס טוב ליפא** זצ"ל סופר סת"ם
בן הגה"צ רבי **שמואל דוד הכהן** זצ"ל ראב"ד חוסט
נלב"ע ג' שבט תש"מ ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו הרבני הנגיד הגה"ח ר' **שמואל דוד פרידמן** שליט"א
בעמח"ס ס' נפלאים "שדה צופים" מצווה ועושה ועוד

ברכת מזל טוב חמה ולבבית לידיד נפשי
איש החסד והמעש עדין הנפש ואציל המדות
מרבין תורה בעיר בית שמש
הרה"ג ר' **יעקב טוב** שליט"א
לרגל שמחת נישואי בנו הבה"ח העילוי בתור"ש
כמו **משה עמרם** נ"ו במז"ט ובשעט"מ
והברכה אחת לסבים הגדולים והחשובים
הרב החסיד ר' **אורי טוב** שליט"א
הרב החסיד ר' **ליפא יו"ט שטראוס** שליט"א
ויה"ד שהזיווג יעלה יפה ויזכו לראות מהם ומכל יוצ"ח דורות ישרים ומבורכים וכט"ס

ברכת מזל טוב חמה ולבבית לידיד נפשי
מאיר פנים לכל אחד ואחד בסבר פנים יפות
מוקיר תורה ולומדיה והוא גופא צורבא מרבנן
העושה לילות כימים למען הצלחת הגליון
הרב החסיד ר' **לוי ברנשטיין** שליט"א בית שמש
לרגל שמחת נישואי בתו תח"ל במז"ט ובשעט"מ
עב"ג הבה"ח העילוי בתור"ש כמו **חיים שלום בעק** נ"ו
בן הרה"ח ר' **מרדכי אליקים** הר"ו רמה' ד' בית שמש
והברכה אחת לסבים הגדולים והחשובים
הרב החסיד ר' **בן ציון ברנשטיין** שליט"א
הרב החסיד ר' **ניסן יהודה כהן** שליט"א
הרב החסיד ר' **יהודה לייב בעק** שליט"א
הרב החסיד ר' **אהרן צבי בריסק** שליט"א
יה"ד שהזיווג יעלה יפה ויזכו לראות מהם ומכל יוצ"ח דורות ישרים ומבורכים וכט"ס

ברכת מזל טוב חמה ולבבית לידיד נפשי
בקי בכל מכמני התורה מרבין תורה ויראה
לרבבות עמך בית ישראל בכל רחבי תבל
הגאון החסיד ר' **מנשה ישראל רייזמן** שליט"א
לרגל שמחת נישואי בנו הבה"ח העילוי בתור"ש
כמו **שמואל יעקב** נ"ו במז"ט ובשעט"מ
עב"ג תח"י הרה"ג ר' **משה הכהן גרוס** שליט"א
והברכה אחת לסבים הגדולים והחשובים
הרב החסיד הישיר ר' **מרדכי וועבער** שליט"א
הרב החסיד ר' **יצחק הערש גנצפריד** שליט"א
הרב החסיד ר' **מרדכי יצחק רייזמן** שליט"א
ויה"ד שהזיווג יעלה יפה ויזכו לראות מהם ומכל יוצ"ח דורות ישרים ומבורכים וכט"ס
ע"ל א"ל מצ"ח יו"ט ס' א"ח פ"ג